

Vol. 5, broj 03 / 04,
ožujak / travanj, 2004.

ISSN 1333-5693

Ruder

copyleft ©

OTVORENI PRISTUP ZNANSTVENIM INFORMACIJAMA

U ovom broju:

M. Jurin:

Uvod2

I. Melinščak Zlodi:

Otvoreni pristup znanstvenim informacijama3

S. Harnad:

Otvoreni pristup i evaluacija znanstvenih radova5

P. Stuber:

Što učiniti da bi se omogućio otvoreni pristup?6

Otvorno dostupni hrvatski znanstveni časopisi7

Intervju - V. Silobričić:

Otvoreni pristup i odjeci Budimpeštanske inicijative u Hrvatskoj8

Intervju - T. Tóth:

Kriza znanstevih časopisa i otvoreni pristup kao moguće rješenje10

Intervju - J. Stojanovski:

Uloga knjižnice u osiguravanju otvorenog pristupa . . .13

Berlinska deklaracija o

otvorenom pristupu znanju u znanosti16

I

Došli u Institut tijekom siječnja:

Mr. sc. Mladen Bogovac, dr. sc. Daniel Mark Lyons, Krešimir Molčanov dipl. inž. kemije, Anita Rajtarić, Zorislav Šojat dipl. prof. lingvistike.

Otišli iz Instituta tijekom siječnja:

Goran Kovačević dipl. inž. kemije, Mirna Tominac dipl. inž. prehrambene tehnologije, dr. sc. Ana Traven.

Disertacije izrađene u Institutu i obranjene tijekom siječnja:

Berislav Perić: Kristalne strukture i magnetska svojstva heksanuklearnih halogenidnih spojeva tantalata, voditeljica: N. Brničević, obrana 30. 01. 2004.

Magistarski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom siječnja

Dubravka Švob Štrac: Regulacija rekombinantnih GABA-A receptora u kulturi stanica dugotrajnom primjenom lijekova, voditeljica D. Peričić, obrana 29. 01. 2004.

Vedrana Filić: Molekularno-genetička i biokemijska istraživanja monoamin-oksidge A i B u zdravih ispitanika i osoba koje boluju od migrene, voditelj: B. Jernej, obrana 27.01.2004.

Diplomski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom siječnja:

Orsat Kratofil: Spektroskopska analiza norfloksacina pomoću nuklearne magnetske rezonancije, voditelj D. Vikić-Topić, obrana 28. 01. 2004.

II

Došli u Institut tijekom veljače

Dragica Čigir, Marko Jusup dipl. prof. matematike i fizike, Zdravko Siketić dipl. inž. fizike, Mario Vazdar dipl. inž. kemije, Alen Vodopijevac dipl. prof. sociologije.

Otišli iz Instituta tijekom veljače

Romano Rabak, Marija Zekušić dipl. inž. biologije.

Magistarski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom veljače

Elvira Bura-Nakić: Karakterizacija površinski aktivnih tvari u moru primjenom ultrafiltracije i elektrokemijskih metoda, voditeljica B. Čosović i Vjeročka Vojvodić, obrana 4.02.2004.

III

Došli u Institut tijekom ožujka

Branimir Bertoš dipl. inž. kemije, Goran Kovačević dipl. inž. kemije, dr. sc. Jasenka Piljac, dr. sc. David Matthew Smith, Dubravka Težulac dipl. pravnik.

Otišli iz Instituta tijekom ožujka

Daša Filipčić dipl. prof. biologije, Gordana Štanful dipl. pravnik

Izbori u zvanja tijekom ožujka

viši asistent: Biljana Lakić, Zoran Škoda, Robert Vianello

znanstveni suradnik: Tihomir Car, Senka Džidić, Marina Mlakar, Dario Omanović, Nastjenka Supić, Ana Travizi

viši znanstveni suradnik: Marija Abramić, Branka Grbec, Nenad Smolaka, Danko Škare,

znanstveni savjetnik: Danilo Degobbis, Dubravka Hršak, Mira Ristić,

Magistarski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom ožujka

Stjepan Katić: Primjena elektroforeze u pulsirajućem polju za genotipizaciju uzročnika bolničkih infekcija, voditeljice; S. Katić i Đ. Ugarković, obrana 23.03.2004.

Diplomski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom ožujka

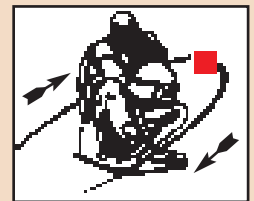
Ivana Konta: Spektroskopska analiza pefloksacina pomoću nuklearne magnetske rezonancije, voditelj D. Vikić-Topić, obrana 17. 03. 2004.

Senela Maganović: Primjena nuklearne magnetske rezonancije u farmaciji i medicini, voditelj D. Vikić-Topić, obrana 03. 03. 2004.

Tanja Matijević: Primjena transgenog kvasca (*Saccharomyces cerevisiae*) kao modela za istraživanje oksidacijskog stresa, voditelj N. Žarković, obrana 25. 03. 2004.

Petra Peharec: Uloga proteina RecFOR u popravku DNA i rekombinaciju u *recB1080* mutantu bakterije *Escherichia coli*, voditelj K. Brčić-Kostić, obrana 17.03.2004.

Ana Volarević: Spektroskopska analiza ciprofloksacina pomoću nuklearne magnetske rezonancije, voditelj D. Vikić-Topić, obrana 03. 03. 2004.

IV

Došli u Institut tijekom travnja

Maja Havriluk dipl. inž. kemije, Kristina Meljanac dipl. inž. mol. biologije, Damir Valić dipl. inž. biologije.

Otišli iz Instituta tijekom travnja

Dr. sc. Valter Krajcar, dr. sc. Nana Novak Coumbassa.

Disertacije izrađene u Institutu i obranjene tijekom travnja

Mirko Šarlija: Učinci resekcije dijelova gastrointestinalnog trakta na homeostazu serotonina u krvi štakora, voditelj B. Jernej, obrana 21. 04. 2004.

Magistarski radovi izrađeni u Institutu i obranjeni tijekom travnja

Sanjica Jakopec: Molekularni mehanizmi staničnog odgovora na diazenkarboksamide, voditeljica M. Osmak, obrana 08. 04. 2004.

OTVORENI PRISTUP ZNASTVENIM INFORMACIJAMA

U petoj godini izlaženja u obliku započetom 2000. godine Ruđer bi trebao izlaziti šest puta godišnje. Temeljem dosadašnjih iskustava, te shodno sugestijama iz nedavne ankete, Uredništvo smatra da bi ovakav oblik bio sadržajan, aktualan i redovit. U prvom ovogodišnjem pojavljivanju, zapravo dvobroju 1-2, sadržajno smo javnosti predstavili Institut. Broj je tiskan uz nakladi od 3000 primjeraka i podijeljen posjetiteljima tijekom otvorenih dana Instituta. O otvorenim danima i odjecima ove akcije biti će pisano, kako je planirano, u broju koji bi trebao izaći nakon ovog broja. U broju kojeg upravo predstavate sadržaj je tematski i posvećen inicijativama za otvoreni pristup znanstvenim informacijama. Materijale je prikupila i obradila članica Uredništva Iva Melinščak Zlodi, prof. filozof. i komp. knjiž, diplomirana knjižničarka, koja je uvodno i naznačila ulogu i značaj navedenih institucija.

Napominjem da prostor u prošlom broju nije dopustio našu redovitu rubriku o kadrovskim promjenama u Institutu pa u ovom broju slijedi opsežan prilog zbivanja tijekom prva četiri ovogodišnja mjeseca.

Uredništvo će s dužnom pažnjom proučiti svaki vaš dopis ili prilog jer je Ruđer naše glasilo i njega, kao što je netko u anketi apostrofirao, mogu urediti (te u stvaranju sudjelovati) samo ruđerovci i ruđerovci.

Mislav Jurin

Glavni urednik

Namjera ovog dvobroja Ruđera jest predstaviti i raspraviti tematiku otvorenog pristupa znanstvenim informacijama. Radi se o temi koja u svjetskoj znanstvenoj javnosti unatrag posljednjih nekoliko godina dobiva sve veću važnost.

Na probleme prilikom pristupanja znanstvenim informacijama, prvenstveno onima koje se nalaze u znanstvenim časopisima, nailazimo već nekoliko desetljeća, ali prve naznake rješenja javljaju se tek početkom 90-tih godina. Fizičari među prvima uviđaju prednosti koje donosi razvoj informacijske tehnologije, i počinju putem Interneta razmjenjivati rukopise i prije objavljivanja rada u časopisu. Razmjena informacija na taj je način znatno ubrzana i olakšana, a svi preprinti dostupni su besplatno svima zainteresiranima. 1994. godine Stevan Harnad piše svoje prve radove u kojima izlaže "subverzivni prijedlog": samoarhiviranje kao rješenje za probleme dostupnosti rezultata znanstvenih istraživanja u svim područjima znanosti. Od začetaka ideje o "otvorenom pri-

Budimpeštanska inicijativa iz 2002. godine. «Otvoreni pristup» definiran je kao «slobodna dostupnost na javnom Internetu, uz dopuštenje svim korisnicima da čitaju, preuzimaju, umnožavaju, raspačavaju, otisnu, pretražuju, izrade vezu na cjeloviti tekst članka, (...), ili ih koriste u bilo koju drugu zakonitu svrhu, bez financijskih, pravnih ili tehničkih zapreka, osim onih koje su povezane s dobivanjem pristupa samom Internetu. Jedino ograničenje umnožavanju i raspačavanju, i jedina zadaća autorskih prava u ovoj domeni, jest da autorima osigura nadzor nad integritetom njihovog djela, te pravo na ispravno navođenje autorstva.»¹ Inicijativu je pokrenuo Institut za otvoreno društvo, a do danas su je potpisale 262 organizacije i 3382 pojedinca. Budimpeštanska inicijativa je jasno iskazala dvojnu strategiju

PIŠE: IVA MELINŠČAK
ZLODI

www.biomedcentral.com

www.publiclibraryofscience.org

stupu" do danas prošlo je točno deset godina, a kroz to razdoblje možemo pratiti evoluciju i širenje ideje, te formiranje svojevrsnog međunarodnog pokreta za otvoreni pristup. Osim u radovima teoretičara otvorenog pristupa, pokret je ocrtan i nizom inicijativa i deklaracija, te praktičnih ostvarenja zastupanih ideja.

Najvažnija inicijativa, u kojoj je "otvoreni pristup" dobio jasnu i općeprihvaćenu definiciju je

ostvarivanja otvorenog pristupa: stvaranjem otvoreno dostupnih časopisa i prijelazom postojećih časopisa na model otvorenog pristupa, te samoarhiviranjem znanstvenih radova u otvorenim arhivima.

Iako smo još daleko od idealnog cilja u kojem će nam sve znanstvene informacije biti besplatno dostupne odmah po objavljivanju (ili čak prije); napredak u oba smjera je vidljiv.

¹Budapest Open Access Initiative. (2002) [Http://www.soros.org/openaccess/read.shtml](http://www.soros.org/openaccess/read.shtml).

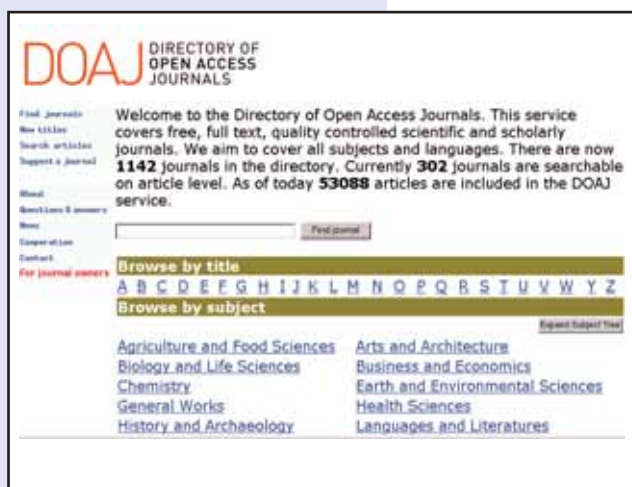
Prvi veliki komercijalni izdavač otvoreno dostupnih časopisa bio je BioMed Central, koji danas izdaje preko 100 časopisa iz područja biologije i medicine. BioMed Central je umjesto tradicionalnog modela financiranja časopisa (gdje izdavač naplaćuje pretplate čitateljima i knjižnicama) uveo tzv. «autor plaća» model, pa će tako autor koji želi objaviti članak u nekom njihovom časopisu platiti naknadu od 500\$, ali će njegov rad biti slobodno dostupan svim zainteresiranim čitateljima. Iako se radi o novim časopisima, mnogi od njih ubrzo su stekli ugled i ušli u značajne indeksne publikacije ISI-ja, a danas već imaju i faktore utjecaja. Najnoviji primjer vrlo uglednog izdavača otvoreno dostupnih časopisa iz biologije i medicine je Public Library of Science. Na sveučilištu u Lundu stvoren je Direktorij otvoreno dostupnih časopisa, koji okuplja sve znanstvene i stručne časopise koji provode kontrolu kvalitete objavljenih radova, a nude svoje sadržaje besplatno online (čak i onda kad naplaćuju pretplate za tiskane inačice). Trenutno direktorij sadrži 1142 takva časopisa.

edoc.mpg.de

eprints.anu.edu.au

www.doaj.org

Sve je veći broj znanstvenih ustanova koje stvaraju otvorene arhive u kojima pohranjuju svoju znanstvenu produkciju, i time je čine vidljivijom i utjecajnijom. Među najvećim primjerima su MIT (Dspace), Australian National University (Eprints Repository), Max Planck Society (eDoc server), CERN (Document Server CDS) i druge.

cdsweb.cern.ch

dspace.mit.edu

U ovom broju prikupili smo mišljenja i stavove predstavnika različitih zajednica koje mogu utjecati na ostvarivanje otvorenog pristupa: znanstvenika, informacijskih stručnjaka, urednika časopisa i knjižničara.

OTVORENI PRISTUP I EVALUACIJA ZNANSTVENIH RADOVA

Jedan od najaktivnijih i najglasnijih promicatelja otvorenog pristupa znanstvenim informacijama, prisutan u svim raspravama koje se vode na tu temu je kroz posljednjih petnaest godina, bio je Stevan Harnad, sa Universite du Quebec a Montreal. Već 1994. iznosi svoj «subverzivni prijedlog» i osmišlja koncepciju samo-arhiviranja (self-archiving). Smatra da upravo autori imaju najviše koristi od pohranjivanja vlastitih radova u otvorenim elektroničkim arhivima, jer otvoreni pristup znatno povećava vidljivost i utjecaj nekog rada. Od 1998 moderira American Scientist Open Access Forum, glavno raspravište za tematiku otvorenog pristupa. Stevana Harnada pitali smo da li je potrebno mijenjati postojeće sustave i kriterije u evaluaciji znanstvenog rada, da bismo omogućili ostvarivanje otvorenog pristupa:

Da bismo promijenili dosadašnji sustav, otvoreni pristup (OP) mora prvo prevladati. Jedino što je nužno učiniti da bi OP prevladao jest da sveučilišta i istraživačke ustanove (kao i financijeri znanstvenih istraživanja) usvoje takve smjernice u kojima zahtijevaju otvorenu dostupnost: Swan & Brown (2004) “su pitali autore kako bi se osjećali kad bi njihov poslodavac ili financijer tražio od

njih da kopije svojih objavljenih radova pohrane u jednom ili više repozitorija. Velika većina odgovorila je da bi to spremno učinili.”¹

Smjernice koje treba usvojiti su u potpunosti opisane u Eprints priručniku² i sažete u Deklaraciji o institucionalnoj obavezi³ (koju bi hrvatska – i sva ostala – sveučilišta trebala usvojiti i potpisati). Preko 80% časopisa već je dalo zeleno svjetlo autorima da sami pohrane svoje objavljene radove⁴.

Već postoji preko 100 sveučilišnih/institutskih OP eprint arhiva u bar 29 zemalja⁵ (uključujući i jedan eprint arhiv u Hrvatskoj⁶).

Kako broj i udio OP radova raste, razvijaju se novi i moćni alati za mjerenje i evaluaciju njihove korištenosti i utjecaja⁷ ali njihova moć i korisnost u potpunosti ovisi o tome da udio OP radova naraste do 100% što je brže moguće.

Ono što je uz to potrebno, su snažnija i nepristrana objektivna mjerila korištenja, utjecaja i napretka znanstvenih istraživanja. Radi se o dramatičnom proširenju klasičnog brojanja citata: ne o zamjeni, nego o uvećanju i obogaćenju. Opširniju diskusiju o online scientometrijskim pokazateljima utjecaja pogledajte na adresi: <http://makeashortlink.com/?Q50135578>.

¹ Swan, A., Brown, S.N. (2004) JISC/OSI Journal Authors Survey Report.

http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/JISCOAreport1.pdf i

<http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Hypermail/Amsci/3628.html>.

Swan, A., Brown, S.N. (2004) Authors and open access publishing. *Learned Publishing* 2004:17(3) 219-224.

² <http://software.eprints.org/handbook/departments.php>

³ <http://www.eprints.org/signup/sign.php>

⁴ <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Temp/Romeo/romeosum.html>

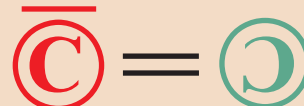
⁵ <http://archives.eprints.org/eprints.php?action=browse>

⁶ <http://archives.eprints.org/eprints.php?action=home&country=hr>

⁷ <http://citebase.eprints.org> i <http://citebase.eprints.org/analysis/correlation.php>

Na naslovnici:

Otvoreni pristup u općoj tehnologiji digitalizacije, otključana knjiga, copyright teži u copyleft.

impresum:

Znanstveno glasilo
Instituta "Ruder Bošković"
Bijenička c. 54, 10 002 Zagreb
tel: +385 (0)1 4561 111,
fax: 4560 084
e-mail: rudjer@rudjer.irb.hr
URL: <http://www.irb.hr>

Glavni urednik: *Mislav Jurin*
Tehnički urednik: *Karolj Skala*

Uredništvo:
Dunja Čukman
Koraljka Gall-Trošelj
Kata Majerski
Mladen Martinis
Iva Melinščak-Zlodi
Tvrtko Smital
Jadranka Stojanovski

Digitalna obrada i izvedba:
Institut Ruder Bošković
Grafički fakultet u Zagrebu

ISSN 1333-5693
UDK 061.6:5

Tisak: Kratis d.o.o.
Izlazi mjesečno u nakladi od 600
primjeraka uz financijsku potporu
Instituta Ruder Bošković

PETER SUBER: ŠTO TREBAJU UČINITI ZNANSTVENE USTANOVE I IZDAVAČI DA BI OMOGUĆILI OTVORENI PRISTUP?

Trebaju ukloniti prepreke koje autorima priječe da osiguraju OP svojim radovima

U vrijeme kad je Franz Ingelfinger bio glavni urednik *New England Journal of Medicine*, usvojeno je pravilo neprihvatanja bilo kojeg članka koji je prethodno drugdje objavljen ili učinjen javno dostupnim. Takvo se je pravilo uvriježilo i među ostalim časopisima, i postalo je poznato kao *Ingelfinger Rule*. Čini se da se pravilo danas sve rjeđe rabi, iako je to teško procijeniti, jer mnogi časopisi na svojim web stranicama ne navode eksplicitno da li ga slijede ili ne. Samo pravilo, kao i nesigurnost oko toga gdje ono vrijedi, odvrću autore od pohranjivanja svojih preprinta (nerecenziranih rukopisa) u OP arhivima. Znanstvenici koji ponosno zanemaruju rizik da će njihov postupak uvrijediti «crkvu i državu», izlažu se riziku da pohranjivanjem preprinta diskvalificiraju svoj rad od kasnijeg objavljivanja u recenziranom časopisu.

Najbolji način da časopisi uklone ovu prepreku je da napuste ili modificiraju Ingelfingerovo pravilo i da to javno iskažu. Časopisi trebaju izmijeniti pravilo samo onoliko koliko je potrebno da omoguće autorima da iskoriste prednosti razmjene preprinta. I dalje mogu odbijati materijale koji su formalno objavljeni negdje drugdje. Sljedeći način na koji časopisi mogu ukloniti ovu prepreku, jest da učine svoja pravila ja-

snim i ekspliciraju ih na svojim web stranicama, kako bi autori mogli donositi informirane odluke o riziku kojem se izlažu. Autori u područjima u kojima je pravilo rijetko, ili autori koji ne namjeravaju slati svoj rad u časopis koji još uvijek primjenjuje pravilo, mogu tada u miru osigurati otvorenu dostupnost svojim preprintima.

Odbori za izbore i napredovanja predstavljaju prepreku za slanje radova u OP časopise kad uvažavaju samo radove objavljene u časopisima s visokim faktorom utjecaja. Problem je u tome što je većina OP časopisa nova, i nemaju još faktor utjecaja. Ako odbori odluče da je faktor

utjecaja neophodan uvjet, onda diskriminiraju nove časopise, pa i one odlične među njima. Ne samo da diskriminiraju nove časopise koji isprobavaju nove poslovne modele, već i časopise koji ispituju nove istraživačke niše ili metodologije. Problem nije u pokušaju odbora da izluče drugorazredne radove.

Problem nastaje kad odbori to čine loše, pomoću grubih kriterija, kojima isključuju i velik broj radova koji su prvorazredni. Upravitelji znanstvenih ustanova koji razumiju ovaj problem mogu postaviti smjernice za odbore za napredovanja. Osoblje znanstvenih ustanova

koje razumije problem može dobrovoljno sudjelovati u radu takvih odbora.

Financijeri znanstvenih istraživanja ponekad su jednako zaslijepljeni kao i odbori za napredovanja, čak i onda kad ostalim svojim postupcima potiču otvoreni pristup. Ako radije financiraju znanstvenike koji objavljuju u malom broju visoko utjecajnih časopisa, time odvrću autore od objavljivanja u otvoreno dostupnim časopisima, čak i onda kad su spremni platiti naknade za objavljivanje u otvoreno dostupnim časopisima.

Trebaju stvoriti poticaje za autore da osiguraju otvoren pristup svojim radovima

Sveučilišta mogu stvoriti poticaje time što će zahtijevati da istraživači učine otvoreno dostupnim sve one radove za koje žele da ih odbori za napredovanja uzmu u obzir. Kako je to moguće učiniti pomoću otvorenih arhiva, takav je postupak uskladiv s objavljivanjem u konvencionalnim časopisima koji naplaćuju pretplate. Zahtijevanje otvorenog pristupa ne bi smjelo ograničiti slobodu autora da objavi u bilo kojem časopisu koji će prihvatiti njegov rad.

Financijeri istraživanja, javni i privatni, mogu potaknuti autore time što će tražiti otvorenu dostupnost rezultata onih istraživanja koje financiraju. Oni bi trebali autorima prepustiti izbor između otvorenih arhiva i otvorenih časopisa, ali bi isto tako trebali uvažiti i opravdane iznimke, poput tajnih istraživanja ili patentabilnih otkrića.

Najbolji način da časopisi uklone ovu prepreku je da napuste ili modificiraju Ingelfingerovo pravilo i da to javno iskažu.

Odbori za izbore i napredovanja predstavljaju prepreku za slanje radova u OP časopise kad uvažavaju samo radove objavljene u časopisima s visokim faktorom utjecaja.

Financijeri istraživanja, javni i privatni, mogu potaknuti autore time što će tražiti otvorenu dostupnost rezultata onih istraživanja koje financiraju.

OTVORENO DOSTUPNI HRVATSKI ZNANSTVENI ČASOPISI

Zanimala nas je i situacija među hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima. Mnogi od njih upće nemaju elektronička izdanja na Internetu, a cjelovite tekstove je prema istraživanju¹ provedenom prošle godine nudilo tek 9 % časopisa. Ipak, među onima koji nude cjelovite tekstove na mreži, mnogi ih nude besplatno. Od četiri hrvatska prirodoslovna i biomedicinska časopisa indeksirana u bazi Current Contents, čak tri su «open access» časopisi (Croatian Medical Journal, Croatica Chemica Acta, Food Technology and Biotechnology), što pokazuje da su redakcije uspješnih časopisa iznimno svjesne važnosti omogućavanja što veće prisutnosti i posjećenosti časopisa. Među glavnim urednicima otvoreno dostupnih časopisa nalazimo i dva ruderovca: akademika Nenada Trinajstića (Croatica Chemica Acta) i dr. sc. Danka Škaru (Kemija u industriji).

Uputili smo im sljedeća pitanja:

1. Kako ste se odlučili na to da omogućite slobodan i besplatan pristup elektroničkom izdanju svog časopisa?
2. Kako se ta odluka odrazila na financiranje časopisa, a kako na citanost i ugled časopisa?
3. Da li mislite da je vaš model primjenjiv i za ostale hrvatske znanstvene i stručne časopise?

Nenad Trinajstić:

1. Motivacija je bila da učinimo CCA pristupačnim bez zapreka što širem krugu kemičara u svijetu.
2. Je li se to odrazilo na financiranje časopisa, ne znam, ali u zadnje vrijeme je financiranje redovito. Za sad jos ne vidimo

odraz na citiranje, ali je znatno porastao broj rukopisa koji dolaze u CCA iz svih strana svijeta, a napose iz Azije.

3. Da, svaki domaći znanstveni časopis bi trebao slijediti naš primjer.

Danko Škare:

1. Početkom 2004. godine Kemija u industriji (KUI) dostupna je na internetu in extenso. Željeli smo da nas časopis bude dostupan svjetskoj javnosti istodobno očekujući povratne sugestije i prijedloge za poboljšanje njegova sadržaja.
2. Uvjereni smo da to neće smanjiti broj pretplatnika na tiskanu inačicu. Što se tiče citatnosti - još je o tome prerano govoriti, ali očekujem češće citiranje radova iz časopisa.
3. Teško mi je to reći. To bi svakako bio dobar put za upoznavanje svjetske javnosti s našim časopisima, ali bi mnogima od njih trebalo pomoći da to i ostvare. To ovisi o razini časopisa, o ljudskim i materijalnim uvjetima u kojima časopisi izlaze. Ključnu bi ulogu u tome mogla imati Hrvatska udruga urednika znanstvenih i stručnih časopisa uz nužnu potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

<http://public.srce.hr/ccaaa/>

<http://nippur.irb.hr/hrv/kui/index.html>

¹ Konjević, Sofija. Hrvatski znanstveni časopisi na Internetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3-4(2003), 59-79.

OTVORNI PRISTUP I ODJECI BUDIMPEŠTANSKE INICIJATIVE U HRVATSKOJ

RAZGOVOR S AKADEMIKOM *VLATKOM SILOBRČIĆEM*, HAZU

IMZ: Kao predstavnik HAZU bili ste na sastanku akademija znanosti u Budimpešti posvećenom otvorenom pristupu, u siječnju 2003. Jeste li i prije tog sastanka pratili inicijative vezane uz OP, i u kojem trenutku i zbog čega su one privukle Vašu pažnju?

VS: Još kao glavni urednika časopisa PERIODICUM BIOLOGORUM (od 1972.-1994.) bio sam zaokupljen pitanjima dostupnosti znanstvenih informacija. Odmah sam se složio s inicijativom pokojnoga profesora B. Težaka da objavljene znanstvene informacije moraju biti dostupne za „čestitu upotrebu“, tj. upotrebu uz navođenje autora/izvora. Rečenicu u kojoj smo izjavili da se sve informacije objavljene u našem časopisu mogu slobodno koristiti, uz navođenje izvora, napisali smo na vidljivome mjestu u svakome broju PERIODICUM BIOLOGORUM.

O inicijativi za „otvoren pristup“ (OP) o kojoj je bilo riječi na spomenutom sastanku u Budimpešti (BOAI, od *Budapest Open Access Initiative*) nisam mnogo znao prije toga sastanka. Zato sam odlučio otići na spomenuti skup, na kojem sam dobio najnovije informacije o toj inicijativi. Zašto mi je to bilo zanimljivo mislim da će Vam biti jasno iz onoga što sam rekao na početku odgovora na ovo Vaše pitanje.

IMZ: U čemu je presudni značaj Budimpeštanske inicijative za otvoreni pristup, koja je proglašena u veljači 2002.g., a do danas ju je potpisalo preko 3000 pojedinaca i 237 ustanova?

VS: Sadašnji je tijek razmjene znanstvenih informacija uglavnom sveden na njihovo objavljivanje u pisanim dokumentima – časopisima, zbornicima, monografijama i knjigama. Pretplate na te dokumente sve su skuplje (iz različitih razloga) te se time produbljuje jaz između informiranosti znanstvenika u bogatim i u siromašnim znanstvenim zajednicama.

S druge strane, dostignuća informacijske tehnologije u načelu omogućuju znatno otvoreniji pristup tim informacijama, ako se one digitaliziraju i „izlože“ na svjetskim mrežama. To je nova i odlučujuća mogućnost za otvoreniji pristup znanstvenim informacijama.

Znatno je broj pitanja koja još treba riješiti, ali je mogući konačni učinak toliko privlačan da, po mom mišljenju, opravdava svaki napor da se OP ostvari za sve veći broj objavljenih znanstvenih informacija. Pokazuje se to dijelom i time što je već do sada ta inicijativa dobila znatnu podršku, i rekao bih da ona stalno raste.

demici. I dalje, da pokuša promovirati takav OP u drugim dijelovima hrvatske znanstvene zajednice. Na žalost, do sada nisam primio nikakav odgovor na taj moj poticaj, ali ću svakako ponoviti taj prijedlog.

Uz to ću pokušati propagirati OP u cijeloj hrvatskoj znanstvenoj zajednici. Do sada sam, kao član elektroničkoga BOAI- foruma, pratio rasprave u njemu i prikupljao relevantne informacije. Sada ću pokušati pronaći istomišljenike i

ZNATAN JE BROJ PITANJA KOJA JOŠ TREBA RIJEŠITI, ALI JE MOGUĆI KONAČNI UČINAK TOLIKO PRIVLAČAN DA, PO MOME MIŠLJENJU, OPRAVDAVA SVAKI NAPOR DA SE OP OSTVARI ZA SVE VEĆI BROJ OBJAVLJENIH ZNANSTVENIH INFORMACIJA.

IMZ: Nakon povratka sa sastanka u Budimpešti, jeste li pokušali promovirati ideje o OP-u u hrvatskoj znanstvenoj zajednici i posebno u HAZU? Kako su one bile prihvaćene, i kako Vi tumačite razloge takve recepcije?

VS: U svome izvještaju Akademiji o BOAI-u predložio sam da ona, kao vrhunska znanstvena i umjetnička ustanova u RH, prihvati i podrži tu inicijativu te da joj se priključi time što bi otvorila pristup informacijama (cjeloviti objavljeni tekstovi) koje objavljuju aka-

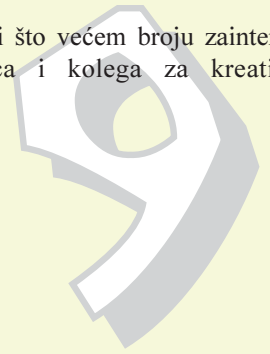
suradnice/suradnike kako bi nam pokušaji bili što uspješniji. Pri tome računam na to da uvođenje svake inovacije iziskuje promjenu načina razmišljanja onih kojih se tiče te da će trebati biti uporan i strpljiv.

IMZ: Često se naglašava važnost OP-a znanstvenim informacijama kao uvjeta za osiguravanje jednakih mogućnosti za znanstveno-istraživački rad u siromašnim i u bogatim zemljama. Vjerujete li da OP može pomoći da se premosti tzv. „digitalni jaz“?

VS: Već sam o tome rekao ponešto odgovarajući na Vaše prethodno pitanje. Za mene nema nikakve dvojbe da bi ostvarenje OP-a znatno pridonijelo dostupnosti znanstvenih informacija kao i premošćivanju „digitalno-

siranih. Zato se zapravo te informacije i objavljuju, a kada je tako, najsvrhovitije je da ih „vidi“ što više mogućih korisnika. I opet mislim da je glavni razlog mogućem otporu stanje svijesti onih koji se protive.

otkriće posluži što većem broju zainteresiranih kolegica i kolega za kreativnu uporabu.

KAKO SU MALE ZNANSTVENE ZAJEDNICE „OSUĐENE“ NA TO DA ĆE UVIJEK ZNATNO VIŠE ZNANSTVENIH INFORMACIJA PRIMATI IZ SVIJETA NEGO ODAŠILJATI U NJEGA, LOGIČNO JE DA JE OP JOŠ VAŽNIJI ZA TAKVE MALE ZAJEDNICE. ISTODOBNO OP ZNAČI I MOGUĆNOST VEĆE „VIDLJIVOSTI“ ONOGA DIJELA ZNANSTVENIH INFORMACIJA KOJE NASTAJU U TAKVOJ ZAJEDNICI.

ga jaza“ u svijetu, premda je u tome jazu dostupnost informacija samo dio problema.

IMZ: Da li je u tom kontekstu važnost ostvarivanja OP-a, bilo putem slobodno dostupnih časopisa, bilo putem elektroničkih arhiva, još veća u malim znanstvenim zajednicama kao što je hrvatska? Može li slobodna dostupnost naših znanstvenih rezultata pozitivno utjecati na njihovu vidljivost i utjecaj?

VS: Kako su male znanstvene zajednice „osuđene“ na to da će uvijek znatno više znanstvenih informacija primati iz svijeta nego odašiljati u njega, logično je da je OP još važniji za takve male zajednice. Istodobno OP znači i mogućnost veće „vidljivosti“ onoga dijela znanstvenih informacija koje nastaju u takvoj zajednici. Ne treba posebno isticati da i jedno i drugo vrijedi za Hrvatsku.

IMZ: Različite znanstvene discipline na različite načine i u različitoj mjeri prihvaćaju ideju OP-a. Koji su osnovni razlozi?

VS: U različitim znanstvenim disciplinama postoje raznoliki prihvaćeni obrasci objavljivanja znanstvenih informacija pa zamisao o OP-u nije podjednako sukladna naravi toga procesa. Zato zamisao o otvorenoj dostupnosti objavljenih informacija može biti različito prihvatljiva, premda bi u srži procesa objavljivanja znanstvenih informacija uvijek trebala biti glavna svrha da o njima obavijesti što širi krug zaintere-

IMZ: Prema Vašim predviđanjima, hoćemo li uskoro doživjeti trenutak u kojem će veći dio znanstvene literature biti slobodno dostupan putem Interneta?

VS: Htio bih biti optimističan, ali i realističan. Ne vjerujem da će OP biti brzo i široko prihvaćen. Ići će to sporo, zbog različitih razloga. U ovome trenutku samo je oko 5% znanstvenih časopisa u svijetu (ima ih oko 24.000) odlučilo cijele svoje sadržaje otvoriti zainteresiranima, ali ipak ima sve više izdavača koji postupno, uz stanovitu odgodu, dozvoljavaju pristup objavljenim tekstovima.

Nema nikakve dvojbe da sva pitanja u vezi s primjenom OP-a nisu riješena, pa nije ništa čudno da se javljaju otpori motivirani različitim razlozima, od konceptijskih do komercijalnih. Dugoročno gledano, vjerujem da će OP stjecati sve više pristalica.

IMZ: Kao znanstveniku, koliko Vam je važno da neki Vaš rad bude slobodno dostupan svim korisnicima?

VS: Znanstvenicima je u pravilu glavna i najdraža nagrada za njihove uspjehe priznanje njihovih kolegica/kolega. Zato, osobito ako bih u rukama imao kakvo važno otkriće, bio bih najzadovoljniji kad bi o njemu znalo što više njih. Tada bi postojala mogućnost da se populariziranjem te informacije o njoj obavijesti i šira javnost, ne samo znanstvena. Pri tome bi mi bilo stalo da mi se prizna autorstvo, ali i da moje

NEMA NIKAKVE DVOJBE DA SVA PITANJA U VEZI S PRIMJENOM OP-A NISU RIJEŠENA, PA NIJE NIŠTA ČUDNO DA SE JAVLJAJU OTPORI MOTIVIRANI RAZLIČITIM RAZLOZIMA, OD KONCEPCIJSKIH DO KOMERCIJALNIH. DUGOROČNO GLEDANO, VJERUJEM DA ĆE OP STJECATI SVE VIŠE PRISTALICA.

“KRIZA ZNANSTVENIH ČASOPISA” I OTVORENI PRISTUP KAO MOGUĆE RJEŠENJE

RAZGOVOR S MR. SC. *TIBOROM TÓTHOM*

IMZ: Možete li nam, iz perspektive informacijskog stručnjaka, objasniti što se krije iza sintagme ‘kriza časopisa’? Koga sve ona pogađa i na koji način?

TT: Prvo moram naglasiti da ne poznajem dovoljno dobro područje društvenih i humanističkih znanosti i ne znam točno šta se u tim područjima događa, mogu govoriti samo o ostatku koji se u engleskom jeziku zove «science».

Ne znam da li se to može nazvati krizom časopisa, ali promjenama svakako. Te se promjene ogledaju u nizu činjenica:

- znanstvena (fundamentalna i razvojna) istraživanja su postala temelj mnogih industrijskih grana s velikim financijskim ulaganjima. Raste broj istraživača, raste broj njihovih znanstvenih radova, raste broj uskospecijaliziranih znanstvenih časopisa. Pronalaženje relevantnih znanstvenih radova već je tridesetak godina potpomognuto bibliografskim bazama podataka, a zadnjih desetak godina znanstvenici to mogu raditi sa svojih radnih stolova. To je dovelo do toga da istraživači sve manje listaju i čitaju «svoje odabrane» časopise, nego traže od bibliotečnog sustava da im dostavi znanstvene radove, koje su oni pronašli pretraživanjem manje ili više sveobuhvatnih bibliografskih baza podataka (MEDLINE, CA, INSPEC, COMPENDEX, SCISEARCH, itd.) i ne zanima ih dali to njihova biblioteka ima ili nema (neka im «stvari» traženi rad kroz bibliotečni sustav). Znači sve više se «kupuju» znanstveni radovi, a sve manje časopis. Pojedinačne knjižnice ionako već davno ne mogu zadovoljiti te potrebe iz svojih pretplaćenih časopisa, nego se oslanjaju na velike knjižničnice kao što su British Library i sl.

- monopolski položaj i glad za profitom velikih izdavača znanstvenih časopisa omogućuje tim izdavačima dizanje cijena godišnjih pretplata po želji. S tim sve većim cijenama gube dio pretplatnika, te taj gubitak pokrivaju opet dizanjem cijena (spirala). Te cijene ipak su voljne platiti bogate istraživačke organizacije u sklopu raznih industrijskih grana, jer rezultata (novog proizvoda na tržištu) nema bez znanstvenih informacija i iz časopisa. Znanstvena izdavačka industrija sve više računa na takve kupce, a ne na akademske znanstvenike.
- izdavači su sa svoje strane morali više zarađivati, zbog toga što su i njihovi troškovi narasli jer su morali već sedamdesetih godina investirati u IT opremu, kada su počeli kompjuterizirati uređivački i tiskarski proces (sedamdesete godine 20. stoljeća). Još više su morali investirati kada su počeli paralelno nuditi svoje časopise na papiru i online (devetdesete godine 20. stoljeća). Taj rad na dva kolosijeka im je povećavao i marketinške izdatke. Oni sada online nude veću kvalitetu (više podataka, multimediju, razne integrirane proizvode – linkove i sl.) i bržu isporuku na radni stol korisnika, ali zauzvrat traže veću cijenu.
- izdavači su iskoristili (da ne kažem zloupotrijebili) ideju osnivača ISI-a E. Garfielda, *impact factor* časopisa, i vrednovanje znanstvenog *outputa* istraživača kroz ISI sustav, pokupovali su prvenstveno časopise s visokim *impact factorima* i vezali uz sebe vrhunske istraživače kao autore. (Ali ne samo da su pokupovali, nego su i pokretali novije i novije uskospecijalizirane časopise visoke znanstvene kvalitete, jer su za to imali sve preduvjete: financijska

TIBOR TÓTH JE UČENIK PROFESORA BOŽE TEŽAKA, KOJI SE ZALAGAO ZA SLOBODAN PRISTUP ZNANSTVENIM INFORMACIJAMA, OSNIVANJEM INTERNACIONALNE STALNE IZLOŽBE PUBLIKACIJA (ISIP) PRIJE VIŠE OD POLA STOLJEĆA, PA I OSNIVANJEM REFERALNOG CENTRA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU (RC) 1967. NAŽALOST TE INSTITUCIJE VIŠE NEMA, A UPRAVO RC JE MOGAO BITI PROFESIONALNI NOSITELJ I REALIZATOR PROJEKATA VEZANIH ZA OTVOREN PRISTUP ZNANSTVENIM INFORMACIJAMA U HRVATSKOJ. T. TÓTH TRENUTNO RADI KAO INFORMACIJSKI STRUČNJAK U PLIVI, I PREDSEDNIH JE HRVATSKOG INFORMACIJSKOG I DOKUMENTACIJSKOG DRUŠTVA.

sredstva, veliki marketinški aparat i velik broj svojih «kućnih» autora oko nekoliko stotina ostalih svojih časopisa).

- izdavači, kao i svi drugi gospodarski subjekti u neoliberalnom gospodarstvu, zbog svoje profitne orijentiranosti na skoro neprimjetan način su prisvojili ekonomski aspekt autorskih prava autora znanstvenih radova, ostavljajući autoru samo moralni dio autorskih prava (autorstvo). Vrhunski autori su bez pogovora prihvatili nova pravila, jer je njima važno publicirati u visokokvalitetnim časopisima (o tome ovisi njihova akademska karijera i kod nas). Na taj način su uništili konkurenciju (male izdavače), ali su srozali i znanstvenu razinu nacionalnih časopisa manjih zemalja (tko će tamo publicirati, ako se to ne broji kod napredovanja?).
- kao odgovor nekih znanstvenih zajednica na bezobzirni postupak profitnih izdavača (iako ruku na srce ne zaostaju iza njih ni neki izdavači velikih nacionalnih znanstvenih asocijacija, kao što su *Royal Society* u UK ili *American Chemical Society* i sl., samo su oni manje pohlepni) javlja se ideja o slobodnom (čitaj besplatnom) pristupu znanstvenim informacijama.

Zapravo, ako govorimo o «krizi časopisa» tada moramo imati na umu sve ove promjene do kojih je došlo unutar zadnjih tridesetak godina, što je nagla i brza promjena ako se to usporedi s relativno stabilnom i nepromjenjivom praksom u životu časopisa prethodnih skoro tristotinjak godina.

Znači, u neoliberalnom gospodarskom okruženju i s naglim ulaskom informacijske tehnologije, uključujući i Intereneta, u igru, sada smo na nekoj prekretnici i ne znamo kako će izgledati znanstveni časopisi za desetak godina, hoće li oni i dalje o(p)stati kao glavni komunikacijski medij u znanosti.

IMZ: Jedno od predloženih rješenja je otvoreni tj. slobodni i besplatni pristup znanstvenim informacijama. Mislite li da je to realno rješenje? Koji su sve otpori otvorenom pristupu i kakva su Vaša očekivanja i prognoze?

TT: Ja se osobno zalažem za takav slobodan i besplatan pristup znanstvenim informacijama, ali sam svjestan toga da u životu ničega nema besplatno i pitanje je kako se raspodjeljuju troškovi (jer oni nesumnjivo postoje, nema kvalitetnih

ZNAČI, U NEOLIBERALNOM GOSPODARSKOM OKRUŽENJU I S NAGLIM ULASKOM INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE, UKLJUČUJUĆI I INTERENETA, U IGru, SADA SMO NA NEKOJ PREKRETNICI I NE ZNAMO KAKO ĆE IZGLEDATI ZNANSTVENI ČASOPISI ZA DESETAK GODINA, HOĆE LI ONI I DALJE O(P)STATI KAO GLAVNI KOMUNIKACIJSKI MEDIJ U ZNANOSTI.

znanstvenih radova bez uredništava, recenzenata, lektora, odnekud se i IT sistemi na kojima su znanstvene informacije arhiviraju i drže online dostupnim moraju izdržavati) publiciranja znanstvenih rezultata. Imamo alternativu:

- troškove podjednako plaćaju svi porezni obveznici, što znači da se znanstveno izdavaštvo financira iz budžeta država (ali je pitanje koje države?)

- troškove plaćaju sami autori ili njihove matične organizacije. Ne znam koji će model prevladati, jer smatram neodrživim da napisan znanstveni rad kojeg izdavači dobivaju besplatno od autora tih radova, pretvore u robu i stvaraju sebi profit, a s visokim cijenama djeluju suprotno od intencije autora i nekada primarne funkcije izdavaštva, umjesto da stave publici na raspolaganje oni sve više onemogućuju da ti radovi budu čitani od strane svih

zainteresiranih ljudi. Smatram vrlo pozitivnim da su patentni spisi na mrežnim stranicama nacionalnih patentnih ureda besplatno dostupni poreznim obveznicima, a smatram vrlo ograničavajućim da norme (standardi) nisu na isti način otvorene, nego se moraju kupovati od različitih državnih agencija.

Kemičari i otvoreni pristup

IMZ: Različite znanstvene discipline na različite načine prihvaćaju ideju OP-a. Kemija je svakako jedna od onih u kojima je ideja prihvaćena s priličnom podozriivošću. S obzirom na to da ste sami kemičar, a već dugo radite kao informacijski stručnjak u području kemije, možete li nam objasniti takav stav?

TT: Nemam jednoznačan odgovor na to pitanje, samo naslućujem neke moguće razloge.

Jedan od mogućih odgovora leži u činjenici da kemičare ne možemo tretirati kao jednu malu homogenu zajednicu. Za ilustraciju možemo uzeti članstvo iz *American Chemical Society* (ACS). Prema Godišnjem izvještaju ACS za 2002 godinu broj članova tog društva je preko 160.000 (od tog broja skoro 143.000 je iz SAD). Skoro 40% njih je zaposleno u industriji/businessu i 22% na sveučilištima (za 30% nemaju podataka). Njihov profesionalni interes unutar kemije je vrlo različit i raspršen je na nekoliko desetaka užih područja (organska, medicinska, analitička, naftna, polimerna, anorganska, inženjerska, fizikalna, celulozna, kompjuterska, geokemija, itd.). Svako takvo područje je svijet za sebe. Karakteristično je za kemičare-istraživače da su oni u mnogo većem po-

KARAKTERISTIČNO JE ZA KEMIČARE-ISTRAŽIVAČE DA SU ONI U MNOGO VEĆEM POSTOTKU ZAPOSLENI U INDUSTRIJSKIM ISTRAŽIVAČKIM ORGANIZACIJAMA NEGO ŠTO SU NPR. FIZIČARI. U MNOGO VEĆEM POSTOTKU SU ORIJENTIRANI NA RAZVOJNA ISTRAŽIVANJA NEGO ŠTO SU TO NPR. FIZIČARI (I TO U RAZNIM KEMIJSKIM, FARMACEUTSKIM, NAFTNIM, ITD. KOMPANIJAMA). NJIHOVA KARIJERA NIJE TOLIKO VEZANA UZ PUBLICIRANE ZNANSTVENE RADOVE, NEGO UZ PATENTE, KNOW-HOW I SL. IAKO JE SVEUKUPNO NJIHOVA GODIŠNJA PRODUKCIJA RADOVA MEĐU NAJVEĆIMA U SVIJETU, PREKO 750.000 ZADNJIH GODINA/GODIŠNJE. NJIHOVE KOMPANIJE MOGU KUPOVATI I SKUPE ČASOPISE, AKO JE POTREBNO.

stotku zaposleni u industrijskim istraživačkim organizacijama nego što su npr. fizičari. U mnogo većem postotku su orijentirani na razvojna istraživanja nego što su to npr. fizičari (i to u raznim kemijskim, farmaceutskim, naftnim, itd. kompanijama). Njihova karijera nije toliko vezana uz publicirane znanstvene radove, nego uz patente, know-how i sl. iako je sveukupno njihova godišnja produkcija radova među najvećima u svijetu, preko 750.000 zadnjih godina/godišnje. Njihove kompanije mogu kupovati i skupe časopise, ako je potrebno.

Njihove velike asocijacije kao što je ACS ili Royal Society of Chemistry (u UK) su i sami izdavači brojnih kvalitetnih časopisa, i dio prihoda od prodaje časopisa i ostale izdavačke djelatnosti pokriva neke aktivnosti tih društava. Takva društva iz tih razloga nisu previše naklonjena otvorenom pristupu.

Uočava se i sve veći stupanj komercijalizacije: dok je prije 10-20 godina udio patenata u ukupnom broju referiranih radova u Chemical Abstractsu bio oko 16%, zadnjih nekoliko godina od oko 750.000 referiranih radova godišnje oko 20% se odnosi na patente. Ti patenti ne dolaze samo iz industrijskih I&R nego i iz akademskih sredina.

Vjerujem da relativni neuspjeh inicijativa za otvoren pristup u kemiji leži u tim činjenicama.

O portalu hrvatskih znanstvenih časopisa

IMZ: Prošle godine predložili ste Ministarstvu znanosti i tehnologije, ispred HID-a, projekt pokretanja Portala

GLAVNI JE CILJ POSTIĆI MAKSI-MALNU VIDLJIVOST NAŠIH ČASOPISA U SVIJETU PREKO JEDNOG CENTRALNOG PORTALA, NA TAJ NAČIN OMOGUĆITI UNIVERZALNU DOSTUPNOST TIH ČASOPISA I ČLANAKA BILO GDJE, BILO KADA I I BILO KOME U SVIJETU. PREKO TOGA ĆE SIGURNO PORASTI ČITANOST, MOŽDA I CITIRANOST I KONAČNO I FAKTOR NJIHOVOG UTJECAJA.

hrvatskih znanstvenih časopisa. Projekt su poduprli i HKD, SZI, HIZ i ZAD. Možete li opisati o čemu se točno radi?

TT: Već sam prije rekao da se osobno zalažem za slobodan pristup znanstvenim informacijama. Za takve ideje se zalaže i Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo - HID. Predloženi projekt uspostave Centralnog portala hrvatskih

S OBZIROM DA NAŠI ZNANSTVENI ČASOPISI NISU KOMERCIJALNI OSIM VRLO RIJETKIH, PRELASKOM NA BESPLATNE ONLINE VERZIJE NA CENTRALNOM PORTALU (UZ ZADRŽAVANJE I TISKANIH OBLIKA ZA SADA), JEDNOSTAVNO SE UKLAPAMO U SUSTAV ZNANSTVENIH INFORMACIJA S OTVORENIM PRISTUPOM. U NAŠEM SLUČAJU NE POSTOJI NIKAKVA BORBA S PROFITNO ORIJENTIRANIM MULTINACIONALNIM IZDAVAČIMA.

znanstvenih časopisa je samo konkretizacija naših stremljenja iz HID-a. O čemu se radi? Uočili smo da su pojedine naše redakcije počele svatko za sebe postavljati mrežne stranice s osnovnim informacijama o svojim časopisima. Neki od njih su otišli i dalje, pa su počeli ažurno objavljivati i sadržaje (TOC – Table of contents), dok su opet samo neki uz TOC dali i sažetke svojim posjetiocima. I na kraju, jedan manji broj naših izdavača počeo je, slično kao u razvijenim zemljama, nuditi potpuni online pristup čitavom časopisu s mogućnošću besplatnog pristupa svim radovima u pojedinim brojevima. Uz malobrojne takve vrlo napredne izdavače nalazi se veći broj naših izdavača znanstvenih časopisa koji još ni osnovne mrežne stranice nemaju. Uz to treba znati da u Hrvatskoj izlazi preko 200 znanstvenih i stručnih časopisa i svi oni izlaze manje ili više redovito samo zahvaljujući financijskim sredstvima dobivenim od MZOS, znači sredstvima poreznih obveznika.

Ideja Centralnog portala je jednostavna, traba sustavno centralno riješiti svu tehničku, softversku, hardversku, sigurnosnu, edukacijsku, itd. komponentu postavljanja naših časopisa na mrežu i na taj način postići maksimalnu standardizaciju i minimalizirati troškove.

Glavni je cilj postići maksimalnu vidljivost naših časopisa u svijetu preko jednog centralnog portala, na taj način omogućiti univerzalnu dostupnost tih časopisa i članaka bilo gdje, bilo kada i i bilo kome u svijetu. Preko toga će sigurno porasti čitanost, možda i citiranost i konačno i faktor njihovog utjecaja.

IMZ: Možete li nam reći nešto o tome na koji se način Portal uklapa u suvremene globalne inicijative potpore otvorenom pristupu znanstvenim informacijama?

TT: S obzirom da naši znanstveni časopisi nisu komercijalni osim vrlo rijetkih, prelaskom na besplatne online verzije na centralnom portalu (uz zadržavanje i tiskanih oblika za sada), jednostavno se uklapamo u sustav

znanstvenih informacija s otvorenim pristupom. U našem slučaju ne postoji nikakva borba s profitno orijentiranim multinacionalnim izdavačima. Jednostavno dosadašnja uložena sredstva će više služiti cilju: objavljeni radovi će zaista biti objavljeni za čitavu svjetsku znanstvenu zajednicu a ne samo malobrojnog pretplatnicima na tiskana izdanja.

IMZ: Na koji način bi Portal mogao koristiti hrvatskoj akademskoj zajednici, pogotovo uzevši u obzir specifičnosti hrvatske znanstvene publicistike?

TT: Manje više na to pitanje sam već odgovorio: lakši i brži marketing, maksimalna vidljivost, očekivana veća čitanost, citirnost i povećani utjecaj. Naravno takav otvoreni pristup mora motivirati i redakcije na povećanju kvalitete. Financijeru se može osigurati putem statističkog praćenja posjeta pojedinim naslovima kvalitetnija informacija o čitanosti tih časopisa.

IMZ: Što mislite da li je realno, i u kojem roku, očekivati realizaciju ovog projekta? Tko bi mogao biti izvođač?

TT: HID je sa svojom inicijativom i supotpisom sestrinskih organizacija i udruga htjelo osigurati društvenu potporu takvoj ideji. HID je razradio i minimalne zahtjeve prema izvođaču tog projekta. Očekuje se da izvođač bude neka organizacija koja može osigurati trajan servis (hardverski, softverski i mrežni), te stručni u relaciji sa redakcijama časopisa i da se cijeli projekt uklopi u sustav znanstvenih informacija Hrvatske, što je bivši MZT već financirao.

ULOGA KNJIŽNICA U OSIGURAVANJU OTVORENOG PRISTUPA

RAZGOVOR S MR. SC. JADRANKOM

STOJANOVSKI, VODITELJICOM KNJIŽNICE IRB-
A I VODITELJICOM PROJEKTA CROSBY –
HRVATSKA ZNANSTVENA BIBLIOGRAFIJA

IMZ: Jedan od najvećih problema znanstvenih knjižnica u svijetu, u posljednjih 10-20 godina, je dostupnost znanstvenih informacija. Znanstveni časopisi, kao i baze podataka, sve su skuplji, iako je bilo za očekivati da će pomoć informacijske tehnologije u njihovoj izradi omogućiti pad cijena. Kakva je situacija u Hrvatskoj, i pogotovo, kako se Ruđerova knjižnica nosi s tom vrstom problema?

JS: U nabavci časopisa i baza podataka koji su glavni izvor informacija za znanstvenike Instituta Ruđer Bošković (IRB), kao i u većini drugih visokoškolskih i specijalnih knjižnica u RH, vrlo važnu ulogu ima značajna potpora Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ). IRB vlastitim sredstvima pretpлаčuje manji dio časopisa te knjige i referentnu literaturu.

Izdavači su mahom sve svoje časopise ponudili i putem elektroničkih inačica, iako su pretplatu dugo držali vezanu uz tiskane inačice, tj. bilo je nemoguće pretpлатiti isključivo elektroničku inačicu časopisa. Tako su ostvarili dodatne profite jer je pretplata jedna i druge verzije časopisa bila skuplja 10-20% u odnosu na tiskanu pretplatu, što je uz redovito godišnje poskupljenje časopisa koje iznosi 10-

15% stvorilo dodatne troškove za knjižnice i njihove financijere, bilo da se radi o MZOŠ ili samim ustanovama.

Zadnjih godina veliki izdavači svoje časopise nude u obliku «paketa» e-časopisa, koji obično sadrže sve e-časopise koje izdavač posjeduje. Tako su izdavači osigurali da se manje zanimljivi i manje čitani časopisi prodaju u «paketima» zajedno s časopisima visokog faktora utjecaja. Licence koje je MZOŠ potpisalo s najvećim svjetskim izdavačima Elsevier, Springer, Wiley i Kluwer, povećale su ukupne troškove MZOŠ. Također je Institut morao izdvojiti dodatna sredstva za elektroničke inačice časopisa koje sam pretpлаčuje, kao i za elektroničke inačice časopisa za koje MZOŠ pretpлаčuje samo tiskanu inačicu. Sve je to imalo za posljedicu veliko povećanje broja dostupnih časopisa – znanstvenik na IRB ima danas pristup ka više od 10.000 znanstvenih e-časopisa. S druge pak strane poslovi vezani uz pretplatu časopisa su postali izuzetno složeni i odgovorni, pa poslove vezane uz pretplatu časopisa IRB Knjižnice, koje je nekad obavljao jedan bibliotekar, sada uz krajnje napore obavlja troje bibliotekara.

Početak realizacije ovisi o novom MZOŠ, dok uspostava samog portala nije velik tehnički izazov s obzirom na poznata rješenja u svijetu. Potpuna realizacija, uključenost svih naših časopisa pak ovisi i o redakcijama. Inače tridesetak redakcija se pozitivno izjasnilo o našoj inicijativi.

Moram još dodati da smo zadnjoj verziji našeg projekta dodali i poseban dodatak, što uključuje postavljanje zbornike radova sa naših znanstvenih skupova. Ta je vrijedna znanstvena literatura inače vrlo nedostupna široj javnosti, jer zbornike imaju samo organizator i učesnici, te depozitarne knjižnice, ako se izdavač sjeti da ima zakonsku obvezu dostaviti određeni broj primjeraka zbornika Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici.

Radna grupa za otvoreni pristup u Hrvatskoj

IMZ: Nedavno ste pri HID-u pokrenuli i radnu grupu za otvoreni pristup. Koji su zadaci te radne grupe? Što namjeravate postići?

TT: HID se i dosada bavio problematikom otvorenog pristupa znanstvenim ali i ostalim informacijama. Početkom prošle godine osobno sam vodio delegaciju kod ravnatelja Narodnih novina, da bi ishodili slobodan pristup zakonima ove zemlje, što je inače ostvareno zalaganjem i mnogih drugih nevladinih udruga i organizacija. U suštini HID je samo jedna među brojnim udrugama, koji se zalažu za ostvarivanje slobodnog pristupa informacijama. Formiranje posebne radne grupe od eminentnih stručnjaka samo znači davanje još veće važnosti ovoj gorućoj problematici. Dok su druge udruge usmjerene više na problematiku općih informacija (vladinih, službenih, i sl.) HID se posebno fokusira na znanstvene informacije.

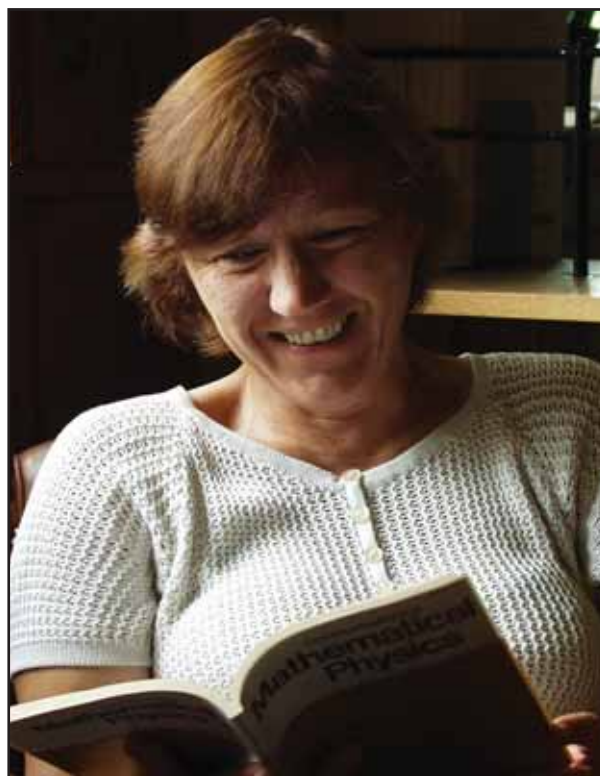
Ta radna grupa je eksplicitno izrazila ciljeve:

- Širiti ideju o slobodnom pristupu znanstvenim informacijama u Hrvatskoj:
 - publicirati osnovne informacije i vijesti o tom pokretu u domaćim znanstvenim časopisima
 - publicirati osnovne informacije i vijesti o tom pokretu na različitim mrežnim stranicama (prvenstveno HID-a), te ostvariti spojeve s drugih mrežnih stranica
 - držati predavanja o toj ideji u različitim akademskim sredinama
- Informirati ciljne skupine o toj ideji:
 - sve znanstvene radnike u Hrvatskoj
 - sve znanstvene institute, sveučilišta, akademije
 - znanstvene udruge
 - izdavače znanstvenih časopisa
- Stvoriti društvenu klimu za ostvarivanje postavljenih ciljeva naročito za:
 - institutske i sveučilišne e-arhive za pohranu e-rukopisa i e-članaka
 - portal domaćih znanstvenih časopisa i zbornika domaćih znanstvenih skupova (inače sive literature)
- Prihvatanje svjetskih tehničkih standarda za slobodan pristup znanstvenim informacijama.
- Poticati domaće znanstvene institucije i pojedince na potpisivanje Budimpeštanske inicijative i Berlinske deklaracije.

Zadnje vrijeme prisutan je pritisak izdavača na knjižnice kojima se sugerira da odustanu od tiskanih pretplata i prijeđu isključivo na pretplatu e-časopisa. Taj prelazak je vrlo logičan, ali implicira dalekosežne posljedice koje treba u potpunosti sagledati. Činjenica jest da sve manje znanstvenika koristi tiskane časopise. No, prije prelaska na isključivo elektroničku inačicu treba riješiti pitanje pohrane (back-up) velikih količina e-časopisa koje pretplaćujemo. U suprotnom će se desiti situacija koju trenutno imamo sa SpringerLinkom, kada smo nakon isteka trogodišnje licence koja nije na vrijeme obnovljena izgubili pristup ka 500 Springerovih e-časopisa. Važno je napomenuti da nismo samo izgubili pristup najnovijem godištu koje nismo pretplatili, nego i svim godištima za koja smo prethodnih godina uredno plaćali pretplatu! Trenutno su jedini raspoloživi Springerovi časopisi oni koje su knjižnice u proteklom razdoblju primale u tiskanom obliku, ili ih još uvijek primaju. Što se tiče krajnjih korisnika za njih je situacija također suviše složena. Iako

baza podataka (npr. Current Contents, Medline, INSPEC i dr.) sa cjelovitim tekstovima radova te pristupu elektroničkim časopisima kroz jedinstvena i prijateljska sučelja.

IMZ: Ovaj broj Ruđera posvećen je «otvorenom pristupu» znanstvenim tekstovima. Možemo li očekivati da će rješenja koja nude inicijative za otvoreni pristup olakšati probleme dostupnosti? Što možemo naučiti iz primjera fizičara, koji već 12 godina imaju veliki dio literature slobodno dostupan putem ArXiv-a, ali izdavači iz područja fizike još uvijek uspijevaju prodavati časopise i poslovati s profitom?

INSTITUCIJE TREBAJU OSVIJESTITI KOLIKA VRIJEDNOST LEŽI U APSOLUTNO SVEMU ŠTO ZNANSTVENIK NAPIŠE, IZGOVORI, PREZENTIRA ILI NA BILO KOJI DRUGI NAČIN OBJAVI. KADA TO OSVIJESTE TREBAT ĆE PRISTUPITI SAMO SUSTAVNOM POHRANJIVANJU SVIH RADOVA (ČLANAKA, KNJIGA, PATENATA I DR.), IZLAGANJA, TE SVIH DRUGIH DOKUMENATA U SVIM FORMATIMA UNUTAR VELIKIH DIGITALNIH INSTITUCIJSKIH ARHIVA. TAJ DIO POSLA MOGU SUSTAVNO OBAVLJATI KNJIŽNICE UZ NEOPHODNU POTPORU RAČUNALNIH STRUČNJAKA.

imaju na raspolaganju veliki broj e-časopisa nerijetko je teško pronaći odgovarajući «link». K tome različiti izdavači svoje časopise nude kroz različita sučelja, opterećujući korisnika raznim «dodatnim uslugama» koje je ponekad teško zaobići. Stoga smo u Knjižnici Instituta Ruđer Bošković razvili jedinstveno sučelje za pristup e-časopisima koje smo nazvali EJOL (Electronic Journal Online Library). Baza podataka trenutno sadrži oko 6000 e-časopisa, a njihov broj se svakim danom povećava. Ovaj razvijeni alat ponudili smo i drugim knjižnicama u RH pa tako danas unutar EJOL-a surađuje tridesetak knjižnica.

Svoje daljnje akcije usmjerit ćemo na integriranje raspoloživih znanstvenih informacija, povezivanjem bibliografskih

JS: Sasvim je očito da se uloga znanstvenih časopisa koji su stoljećima bili glavni diseminator znanstvenih informacija iz temelja izmijenila. Osim u svrhu evaluacije njihovog znanstvenog doprinosa, glavna je uloga časopisa bila da tu informaciju distribuiraju putem knjižnica (pretplate) do što većeg broja krajnjih korisnika. Kada je knjižnica pretplaćivala časopis u njemu objavljene radove mogla je distribuirati

neograničenom broju znanstvenika. Sami časopisi bili su izdavani većinom od strane strukovnih udruženja koja su bila neprofitna tako da su cijene pretplate pokrivale isključivo troškove uređivanja i tiskanja.

Danas je situacija sa znanstvenim časopisima donekle paradoksalna jer većinu časopisa izdaju velike izdavačke kuće ostvarujući na njima zavidne profite. Evaluacija se i dalje provodi kroz recenzijske, manje ili više objektivne, procedure. Imajući u vidu sve mogućnosti koje danas pružaju informacijske tehnologije, najveći se paradoks sastoji u činjenici da su časopisi od nekadašnjeg diseminatora, posljednjih petnaestak godina prerasli u kočničara diseminaciji znanstvene informacije. Kako autori nerijetko ustupaju svoje intelektualno vlasništvo nad radom izdavaču, jer je to uvijek objavljivanja rada, gube pravo objave svog vlastitog rada u različitim medijima. Izdavači kao jedini vlasnici koriste svoja prava da pristup radu omoguće samo ustanovama koje su (skupo) platile pravo

IMAJUĆI U VIDU SVE MOGUĆNOSTI KOJE DANAS PRUŽAJU INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE, NAJVEĆI SE PARADOKS SASTOJI U ČINJENICI DA SU ČASOPISI OD NEKADAŠNJEG DISEMINATORA, POSLJEDNIH PETNAESTAK GODINA PRERASLI U KOČNIČARA DISEMINACIJI ZNANSTVENE INFORMACIJE.

DANAS U CROSBII-JU IMAMO PODATKE O PREKO 100000 RADOVA HRVATSKIH ZNANSTVENIKA, A SVEGA JE 2000 POHRANJENO SA CJELOVITIM TEKSTOM. TAKO MALI BROJ DJELOMICE JE REZULTAT SVOJEVRISNOG STRAHA AUTORA OD POVREDE *COPYRIGHT* PRAVILA IZDAVAČA, KAO I OD TOGA DA ĆE DRUGI KORISTITI NJIHOV RAD NE NAVODEĆI IZVORNIK.

pristupa pretplaćujući njihove e-časopise pojedinačno ili u «paketima». Časopis tako prestaje biti dostupan onima kojima je potreban, a nemaju dovoljno novaca platiti visoke cijene pretplate.

Svojevrsnu revoluciju u takovoj logici izdavača napravili su fizičari koji su putem preprint arhiva osigurali razmjenu informacija na tako visokoj razini da su i izdavači morali popustiti i dozvoliti fizičarima da rad objavljen u njihovom časopisu bude prisutan i u javno dostupnoj preprint arhivi. Fizičarima gotovo da i ne trebaju časopisi u svojoj tradicionalnoj ulozi objave najnovijih znanstvenih istraživanja jer su ti isti radovi njima dostupni preko preprint arhiva znatno prije nego što budu objavljeni. No, časopisi su fizičarima i dalje važni zbog recenzije koju osiguravaju. Tako je fizičarima, kao i znanstvenicima iz drugih područja, važno objavljivati svoje radove u najutjecajnijim svjetskim časopisima, jer kroz to i dalje ostvaruju svoje napredovanje, status, primanja i sl.

Kada uskoro znanstvena zajednica shvati da joj u recenzijskom postupku nisu potrebni izdavači, barem ne oni koji na (tuđem) znanstvenom radu zgrću ogromne profite, nimalo ne sumnjam da će fizičari opet imati vodeću ulogu i znanstvenicima iz drugih područja pokazati kako je zapravo jednostavno organizirati recenzijski postupak na globalnoj, kvalitetnoj, objektivnoj i transparentnoj razini, tako prirodnoj za znanstvenike.

IMZ: Na koji način mogu akademske knjižnice pomoći u ostvarivanju «otv. pristupa»? U svijetu je sve veći broj knjižnica koje osnivaju institucijske arhive, i pomažu znanstvenicima da u njima pohrane svoje radove. Da li je takav model ostvariv i kod nas, i kakvu bismo vrstu podrške trebali očekivati od uprave pojedinih institucija?

JS: Velika je uloga knjižnica kao promotora ideja otvorenog pristupa. Kao vrsni organizatori bibliotekari svojim iskustvom mogu značajno pomoći pri

izgradnji institucijskih arhiva. No, inicijative za takvo što svakako moraju poteći od upravnih tijela institucija. Institucije trebaju osvijestiti kolika vrijednost leži u apsolutno SVEMU što znanstvenik napiše, izgovori, prezentira ili na bilo koji drugi način objavi. Kada to osvijeste trebat će pristupiti samo sustavnom pohranjivanju svih radova (članaka, knjiga, patenata i dr.), izlaganja, te svih drugih dokumenata u svim formatima unutar velikih digitalnih institucijskih arhiva. Taj dio posla mogu sustavno obavljati knjižnice uz neophodnu potporu računalnih stručnjaka. Pri tom poslu najvažnije je stalno uvažavati i primjenjivati sve potrebne međunarodne standarde i protokole, koji će osigurati razmjenu informacija (npr. s drugim ustanovama) i kvalitetno pretraživanje.

IMZ: I znanstvenici koji na raspolaganju nemaju arhiv unutar svoje ustanove ili arhiv specijaliziran za svoje područje,

moгу pohraniti svoj rad u CROSBII-ju, o kojem i sami često govorite kao o «digitalnom arhivu». Možete li nam podrobnije opisati tu ulogu CROSBII-ja i mogućnosti koje nudi?

JS: Jedna je od osnovnih ideja CROSBII-ja bila pohrana cjelovitih tekstova radova unutar jedinstvene digitalne arhive. Prilikom unosa bibliografskih podataka o radu jednostavnim «upload» naredbom moguće je učitati tekst svog rada u bilo kojem formatu (važno je samo da se radi o jednoj datoteci). Danas u CROSBII-ju imamo podatke o preko 100000 radova hrvatskih znanstvenika, a svega je 2000 pohranjeno sa cjelovitim tekstom. Tako mali broj djelomice je rezultat svojevrsnog straha autora od povrede *copyright* pravila izdavača, kao i od toga da će drugi koristiti njihov rad ne navodeći izvornik. Autore treba podučiti da se svog intelektualnog vlasništva nad radom odriču jedino i isključivo potpisom na dokument koji regulira odnose između izdavača i autora. Potrebno je također poticati motivaciju autora za takvim načinom trajne pohrane njihovog rada, a dostupnost cjelovitog teksta rada znanstvenicima iz srodnih područja može samo doprinijeti njihovom znanstvenom ugledu. Također plagijate je neuporedivo lakše otkriti kada je sve svima dostupno, koliko god je to možda teško povjerovati. To nam pokazuju i brojna iskustva preprint arhiva.

<http://bib.irb.hr>

BERLINSKA DEKLARACIJA O OTVORENOM PRISTUPU ZNAJNJU U ZNANOSTI

Predgovor

Internet je iz temelja promijenio praktičnu i ekonomsku stvarnost distribucije znanstvenog znanja i kulturne baštine. Po prvi put, Internet nam danas nudi priliku za izgradnju globalnog i interaktivnog prikaza ljudskog znanja, uključujući kulturnu baštinu, kao i jamstvo dostupnosti tom znanju u čitavom svijetu.

Mi, potpisnici, osjećamo obvezu prihvatiti izazove Interneta kao nastajućeg djelotvornog medija za distribuciju znanja. Očito je da će takav razvoj omogućiti značajnu promjenu u naravi znanstvenog izdavaštva kao i postojećeg sustava osiguravanja kakvoće.

U skladu s idejama Budimpeštanske inicijative (Budapest Open Access Initiative), ECHO Charter-a te Bethesdanske izjave (Bethesda Statement on Open Access Publishing), sastavili smo prijedlog Berlinske deklaracije kako bismo promicali Internet kao djelotvorni instrument globalnog temelja znanstvenog znanja i ljudske misli, te kako bismo odredili postupke koje političari, istraživačke ustanove, ustanove koje novčano podupiru znanost, knjižnice, arhivi i muzeji trebaju razmotriti.

Ciljevi

Naša zadaća širenja znanja tek je djelomično ispunjena ako informacije ne učinimo široko i jednostavno dostupnim društvu. Moramo podržavati nove mogućnosti širenja znanja, ne samo u klasičnom obliku, nego sve više i na način otvorenog pristupa putem Interneta. Otvoreni pristup definiramo kao sveobuhvatan izvor ljudskog znanja i kulturne baštine koje je potvrdila znanstvena zajednica.

Kako bismo ostvarili viziju globalnog i dostupnog prikaza znanja, budući Web mora biti održiv, interaktivan i transparentan. Sadržaj i softverski alati moraju biti otvoreno dostupni i kompatibilni.

Definicija doprinosa otvorenom pristupu

Ustanovljavanje otvorenog pristupa kao vrijednog postupka u idealnim uvjetima podrazumijeva aktivnu obvezu svakog pojedinog proizvođača znanstvenog znanja i vlasnika kulturne baštine. Doprinosi otvorenom pristupu uključuju izvorne rezultate znanstvenih istraživanja, sirove podatke i medapodatke, izvornike, digitalne oblike slikovnih i grafičkih dokumenata i znanstvenu multimedijску građu.

Doprinosi otvorenom pristupu moraju zadovoljavati dva uvjeta:

1. Autor(i) i nositelj(i) prava na takav doprinos jamče svim korisnicima slobodno, neopozivo, globalno pravo pristupa i dopuštenje da umnože, koriste, distribuiraju, prenesu i prikažu djelo, te pravo na izradu i distribuciju izvedenih djela, na bilo kojem digitalnom mediju za svaku odgovornu svrhu, uz odgovarajuću napomenu o autorstvu (standardi zajednice će i nadalje osiguravati mehanizme za provođenje odgovarajućeg pripisivanja autorstva i odgovornog korištenja objavljenog djela, kao što to čine i sada), kao i pravo na izradu manjeg broja tiskanih primjeraka djela za osobnu upotrebu.

2. Cjelovita verzija djela kao i svi priloženi materijali, uključujući napomenu o dopuštenju kako je navedeno gore, pohranjuje se (i stoga objavljuje) u odgovarajućem standardnom elektro-

ničkom obliku u najmanje jednom online spremištu koje koristi prikladne tehničke standarde (kao što je Open Archive protokol) i kojeg podržava i održava akademska ustanova, znanstvena udruga, vladina agencija ili druga etabliрана organizacija koja hoće omogućiti otvoreni pristup, neograničenu distribuciju, interoperabilnost i dugoročnu pohranu.

Podržavanje prijelaza ka načelu otvorenog elektroničkog pristupa

Naše organizacije su zainteresirane za daljnje promicanje novog načela otvorenog pristupa u cilju postizanja što veće dobrobiti za znanost i društvo. Zbog toga namjeravamo postići napredak

- potičući naše istraživače/primatelje novčane potpore da objavljuju svoje radove u skladu s načelom otvorenog pristupa,
- potičući posjedovatelje kulturne baštine da omoguće dostupnost svojih izvora na Internetu i time podrže otvoreni pristup,
- razvijajući sredstva i načine za vrednovanje otvoreno dostupnih doprinosa i online časopisa kako bi se održali standardi kakvoće i dobre znanstvene prakse,

- zagovarajući priznavanje otvoreno dostupnih publikacija pri napredovanju u zvanjima,

- zagovarajući unutarnja mjerila doprinosa infrastrukturi otvorenog pristupa putem razvoja softverskih alata, osiguravanja sadržaja, stvaranja metapodataka ili objavljivanja pojedinačnih članaka.

Svjesni smo toga da proces prijelaza na otvoreni pristup mijenja postupke diseminacije znanja s obzirom na pravne i financijske aspekte. Naše organizacije žele naći rješenja koja će poduprijeti daljnji razvoj postojećih pravnih i financijskih okvira s namjerom da se omogući optimalno korištenje i dostupnost.

Berlinska Deklaracija (na engleskom jeziku) dostupna je na mreži:

http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf

Prijevod: Iva Melinščak Zlodi, Jadranka Stojanovski, Marina Mayer

Deklaracija je sastavljena 22. listopada 2003., a do danas ju je potpisalo 40 znanstvenih organizacija u svijetu, među ostalima i: Max Planck Society, Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), Open Society Institute, Institut National del la Santé et de la Recherche Médicale (INSERM), Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities, Chinese Academy of Sciences, European Geosciences Union, Institut Pasteur, Indian National Science Academy, CERN i drugi.